

Christelijk-Sociaal Congres

Op weg naar het Jubileumcongres 2016

*Voorstellen aan de deelnemers van
het voorjaarsdebat van het CSC*

12 maart 2015

J van Gennip
voorzitter Visiecommissie

Inhoudsopgave:

1) <i>De Kanteling</i>	3
2) <i>In een nieuw theater</i>	7
3) <i>Voorstellen en vragen</i>	14

Foto voorkant: Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen vzw – fotograaf : David Stockman

De kanteling

Erik Borgman, lid van onze Visiecommissie, zei dat het voorbereidingsproces op weg naar onze jubileumconferentie van 2016 wellicht nog belangrijker was dan de conferentie zelf. Dat maakt, beste vrienden, dit moment zo kostbaar. Het zou daarbij verraad zijn aan alles wat de laatste jaren aan herstelde verantwoordelijkheid van personen en hun organisaties naar boven is gekomen, als wij een congres zouden organiseren top down, met panklare rapporten van Visie- en Programcommissies. Van nu af aan moet het proces in dialoog, in gezamenlijkheid en vanuit de lidorganisaties zelf gedragen worden. Daarvandaan ook de toezending van wat nu nog slechts de contouren zijn van het Visiedocument en vandaar ook mijn inleiding die een aantal vragen en voorstellen aan jullie adres bevat.

Maar er is nog iets anders. Iets waar we in de Commissie zelf ook aan hebben moeten wennen en waarmee we worstelen. Dat is de erkenning boven alles, dat we op een zeldzaam kantelmoment in onze maatschappelijke en zelfs culturele ontwikkelingen staan. “In het oog van de orkaan”, noemt Jan Rotmans dat. En de Amerikaanse auteur Lester Brown heeft het in zijn boek “Plan B 4.0” niet minder dan “Mobilizing to save civilization” genoemd. De Bilderbergconferentie van VNO-NCW, van vorige maand nog, bracht een doorkijk naar het jaar 2033 als een stip op de horizon van een totaal veranderend economisch en sociaal landschap.

Ik ben altijd wat huiverig om conferenties en programma's te koppelen aan schijnbaar revolutionaire veranderingen, en lopende in de tredmolen van de jaarlijkse CSC bijeenkomsten, kostte het mij moeite en tijd om het - ook bij iemand als bijvoorbeeld Herman Kaiser, een ander lid van die Visiecommissie - gegroeide inzicht van de waterscheiding, kanteling echt tot me te laten doordringen. Of om te beseffen met de historica prof. Tine de Moor in haar inaugurale rede, dat de herordening van onze samenleving zich nu op een moment bevindt, dat vergelijkbaar is met de grote andere breuklijnen in onze geschiedenis van de laatste honderden jaren en minstens ook met die waterscheiding van eind 19e, begin 20e eeuw. Met andere woorden, het interventiemoment van de christelijk sociale beweging waarop wij ons verzoeningsprogramma presenteren: kapitaal en arbeid zijn wél verenigbaar, moderniteit en sociale samenhang zijn niet tegenstrijdig, industrialisatie en urbanisatie hoéven de menselijke waardigheid niet aan te tasten.

Natuurlijk beseften we dat in de vierentwintig jaar, sinds 1991, er heel wat veranderd was; van internet en de ICT- revolutie hadden we toen nog nooit gehoord, laat staan van Big Data en kunstmatige intelligentie; en dat de positie van het institutionele christendom zo zou inkrimpen werd maar door enkelen voorzien. En zeker: die conferentie van 1991 zal in het geheugen van velen wel gegrift blijven door de voorspellende bijdragen van mensen als Wijffels en Balkenende over de eroderende verantwoordelijkheid en de onhoudbaarheid van de toenmalige sociale arrangementen.

Maar ook wetenschap, techniek, politiek, economie, kunst en cultuur zijn alle op een kantelmoment aangekomen. Meer nog, zoals Rotmans zegt: de systeemcrisis in onze samenleving is een waarden crisis geworden. Op macroniveau, vanwege de onbegrensde wijze waarop we het produceren en consumeren naar de toekomst toe volstrekt onverantwoord belasten. Of neem de erosie van het politieke regime door gebrek aan besluitvaardigheid en daadkracht; of de vrije marktwerking zoals we die na 1989 hebben geïnterpreteerd en die leidde tot zo dramatische excessen. Maar tegelijkertijd probeert de oude orde zich wel te handhaven door steeds meer de nadruk te leggen op controle, resultaatmeting en een afreken cultuur. En dus de systemische uitholling van eigen verantwoordelijkheid en zelfbeschikking van burgers.

En dat leidt op microniveau tot die viervoudige vervreemding zoals die door een ander lid van onze Commissie, Govert Buijs, is onderstreept: de burgers van hun leefomgeving, van hun instituties, van wat ooit het Europees ideaal was, én vooral van de mondiale ontwikkelingen. Het optimisme van 1991, over voortdurende groei en vooruitgang en de steeds breder wordende participatie in onze welvaart, heeft een ernstige domper gekregen. Er is zeker een kleinere groep zelfredzamen, die de kansen van de globalisering ook maximaal en optimaal kan benutten. Maar intussen is die randgroep van daklozen, drugsverslaafden, ex-criminelen, verwarden niet minder geworden. Een aantal van onze instellingen, die juist voor hen steun en soms laatste toeverlaat zijn kan ervan getuigen. Voedselbanken en schuldhulpmaatjes, meer dan ooit een maatschappelijke noodzaak. Dat hadden weinigen in eenennegentig gedacht!

Het gaat verder dan alleen deze dikwijls dubbel kwetsbaren. De recente onrust over de hervormingen in de zorg maken duidelijk dat alleen al door de demografische ontwikkelingen grote groepen zorgafhankelijken, wij allen dus in een bepaalde fase van ons leven, letterlijk onze bestaanszekerheid in het gedrang voelen komen. Meer nog: niet alleen in de VS maar ook hier staat de middenklasse onder druk, niet zelden traditioneel "onze" mensen. Voor het eerst in meer

dan een eeuw vrezend, verwachten grote gedeeltes van onze maatschappij dat hun kinderen het niet meer beter zullen krijgen dan dat wij het zelf momenteel hebben.

Aart Jan de Geus die ons in dit proces ook heeft geadviseerd, en die die enorme researchcapaciteit van de Bertelsmann Stiftung achter de hand heeft, voegt daaraan toe dat hét probleem in heel Europa de verhypothekering aan het worden is van de toekomst van miljoenen jongeren en kinderen. Het is die combinatie van economische nutteloosheid, en niet zelden de afwezigheid van een vertrouwensvol en zorgend ouderlijk thuis met de realiteit van een leefomgeving die afstoot en criminaliseert in plaats van bindt. Dat zal een wellicht onbetaalbare prijs vragen gedurende vele decennia. Uitsluitingstrends – hoeveel flexibilisering kan een mens verdragen? - en hoeveel verlies aan bestaanszekerheid; en bovenal hoeveel persing in de mal van systemische ontneming van eigen verantwoordelijkheid en creativiteit?

Ik weet het: analyses van de eigen tijd lopen dat dubbele gevaar van de overschatting van het belang van het moment en van een somberende ondertoon, zeker als een spreker op of dicht bij de kansel staat. Maar daar is ook dat andere geluid: “Wij zijn de tijden!” en wij hebben de plicht die tekenen van de tijd, alle tekenen, ook die van Gods aanwezigheid op aarde, te herkennen. Rotmans mag dan wel in zijn opsomming van de kanteling zeggen, dat religie als leidend richtsnoer heeft afgedaan, maar in dezelfde adem bepleit hij herstel van waarden als denken in termen van vertrouwen, van welzijn in plaats van welvaart, van kwaliteit in plaats van kwantiteit, van maatschappelijk in plaats van economisch rendement. De verpakking mag gewisseld zijn maar de inhoud is nog steeds die van ons A-merk. En er zijn die tekenen van hoop.

Een kwart eeuw geleden werden b.v. door menigeen vrijwilligerswerk en andere sociale initiatieven van multinationals afgedaan als reclame stunt, maar weinigen voorzagen dat het maatschappelijk verantwoord ondernemen zou uitgroeien tot een authentieke brede hervorming. Gabriël van den Brink schetst in zijn magnum opus “De Lage Landen en het Hogere”, een indrukwekkend beeld van nieuwe sociale initiatieven, van sociale pioniers, van idealisme dat opbloeit buiten en langs bestaande instituties en kerken. En soms ook duidelijk in verbinding daarmee. Denk b.v. aan de doorslaggevendende faciliteiten, die het SKAN-fonds biedt aan zo vele van deze initiatieven.

Er vindt een enorme horizontalisering van maatschappelijk initiatieven plaats weliswaar zonder regie maar juist daarom authentiek en soms ook elkaar faciliterend. Collectief particulier bouwen, buurtfondsen, broodfondsen, voedselcoöperaties, energie- en milieucoöperaties. Er vindt ook een

dramatische machtswisseling van overheid naar de burger plaats. Als zoveel kantelt, zijn er ook zoveel kansen. Herstel van verbroken verbindingen tussen mens en systeem, tussen markt en samenleving, tussen beleid en praktijk, en ook zoals in de verkiezingscampagnes van vandaag blijkt, tussen Den Haag en de regio. Om nog niet te spreken van het doordringend besef van de noodzaak van een duurzaamheidstransitie die door een steeds snellere en bredere beweging gedragen wordt. Hier liggen voor ons tal van nieuwe en al bestaande aanknopingspunten. Van communicatie en verdieping van onze waarden, middels conferenties of denktanks, tot de verbinding van onze instellingen met dat nieuwe sociaal pionierschap; tot een herwaardering van arbeidsverhoudingen in onze dagen waarbij menselijke autonomie en verantwoordelijkheid soms een nadrukkelijke herwaardering krijgen, tot hedendaags ondernemerschap in dienst van alle stakeholders of zoals het in termen van UNIAPAC genoemd wordt: "The vocation of the business leader". Tijdens dit kantelmoment speelt de centrale vraag, die ook in onze Commissie soms scherp aan de orde komt: is de christelijk sociale beweging de bemiddelaar tussen het bestaande en het nieuwe, of moeten wij ons veel meer revolutionair opstellen tegenover het huidige verstarde maatschappelijk stelsel? Ik ben er niet uit. Mijn sympathie ligt wel bij de verzoening.

In de euforie van 1991 dachten we zo'n beetje dat we er nu wel waren, aan het einde van de geschiedenis. Maar in de samenvatting van dit kwart eeuw en zeker van de laatste 5 à 10 jaar zien we juist die grote nieuwe bewegingen. De erosie van bestaande publieke stelsels; een nieuwe segmentering in onze samenleving; een vastgelopen marktdenken en – het moet ook vermeld worden - een sterke trend in onze cultuur en samenleving om religie achter de voordeur te duwen. Maar daartegenover die herontdekking en feitelijke hervertaling, - hertaling, zegt Jacobine Geel - van oude waarden, waarvoor wij stonden en die zich concentreren rondom kernbegrippen als menselijke waardigheid, de persoon als zorgdrager, humanisering van verhoudingen, de ondernemende kracht van de mens, geloven in vernieuwing en de mogelijkheid om met liefde in onderlinge verbondenheid tegenstellingen te overbruggen. Wij hebben geen blauwdrukken voor de toekomst en hebben die nooit gehad, maar we hebben wel hoop, bezinning en daadkracht.

2) *In een nieuw theater.*

Maar alsof dat breukmoment op zich nog niet genoeg is, komt daarbij die andere revolutie: de verplaatsing, beter de verbreding van onze verantwoordelijkheden naar een volledig verbouwd, verruimd, in feite nieuw theater. Het toneel van ons handelen moet zich verplaatsen naar eigenlijk een andere schouwburg. Christelijk geïnspireerd sociaal handelen is geworden ook het overschrijden van grenzen, geografisch en in de tijd. Zelfs de acteurs wisselen. Binnenlandse maatschappelijke vraagstukken zoals hiervoor beschreven, roepen actoren op, die door een Nederlandse agenda georiënteerd worden. Van zwerfjongeren tot een poldermodel, van waardegedreven onderwijs tot herstel van de relatie ethiek en economie, en vooral van het opnieuw opbouwen van een samenleving van humaniteit en nabijheid. Terecht en gelukkig.

Maar daarmee dreigt de beweging ook ingekerkerd te worden in kaders die maar half betekenisvol zijn. Als vijf jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog verbrandden studenten in Aken en Vaals en rond Straatsburg grensbarrières, en dan was dat ook christelijk sociaal handelen. Zoals de verzoeningstochten van Pax Christi in Europa dat waren. En tien jaar later de oproep van de Wereldraad van Kerken, het Vaticaans Concilie en Pausen, dat de puur nationale vertaling van “ieder mens telt” tekortschoot in het licht van de ondeelbaarheid, wereldwijd, van menselijk lijden, hoop en verantwoordelijkheid. De verzoening van aartsvijandige naties, de stichting van Europa, die golf van internationale solidariteit gedurende een halve eeuw, het is ook christelijk sociaal handelen. Alhoewel het misschien te weinig zijn vertaling en erkenning heeft gevonden in de eigen institutionele agenda van ons CSC.

We zagen in 1991 al de contouren van de nieuwe ruimte. Een Europa dat geheeld moest worden, een naar elkaar toegroeien van de continenten, een proces, dat snel al tot globalisering gedoopt zou worden. Geen van de belangrijkste problemen thuis is nog oplosbaar zonder die mondiale dimensie erbij te betrekken.

En dan nog die andere, misschien alles overtreffende grensoverschrijding: die van de tijd. Geen van onze keuzes vandaag is consequenteloos of straffeloos voor de mensen en generaties na ons. Voor mensen, voor alle levende wezens, voor de schepping zelf. De christelijk sociale beweging zal die drie grensoverschrijdingen – Europa, wereldwijd en voor komende generaties - volledig moeten integreren of zij zal omgekeerd haar vaderlandse concentratie futiel zien worden als die niet geplaatst wordt in deze nieuwe ruimtes. En dat verplicht.

a. Allereerst ten aanzien van de globalisering.

Dit jaar is hierbij een markeringspunt. De markering van het einde van een periode van de internationale solidariteit in de zin van primair overdracht van middelen van Noord naar Zuid. De afronding ook van de inzet voor die halvering van de armoede en al die andere Millennium Development Goals, waarvan nu de balans wordt opgemaakt. Een balans van 15 jaar, een balans van meer dan een halve eeuw en een balans waarover we niet ontevreden hoeven te zijn. De wereldwijde armoede is drastisch afgenomen, de gezondheidstoestand aanzienlijk verbeterd, de opleidingsgraad spectaculair gestegen. Het nog tot voor kort diep arme Angola probeert met leningen Portugal weer op de been te krijgen. Zeker: de anderhalf miljard medemensen, meestal in conflictgebieden en fragiele staten die nog ver onder de armoedegrens leven blijven onze steun vragen, voorlopig onverminderd. Maar de postzegels en het zilverpapier, het werk van onze medefinancieringsorganisaties en de honderden miljoenen aan microkrediet, met de miljarden van de Wereldbank voor dammen en wegen, het is bij alle mensenwerk een goede investering geweest. Maar dat te continueren werk moet nu geplaatst worden tegenover de gezamenlijke uitdaging van Noord én Zuid: hoe de soms harde, soms zelfs wrede realiteit van de globalisering te verbinden met structuren van recht, rechtvaardigheid en ordening.

Wat hebben wij daarmee te maken? De vorige paus al hield een indringend betoog in “Caritas in Veritate” voor de totstandkoming van een nieuwe mondiale financiële architectuur. Een herstelde relatie ethiek en financiën en een persoonlijke ommekeer bij leidinggevenden en verantwoordelijken is onvoldoende als die niet een sluitstuk vindt in een afdwingbaar mondiaal stelsel van toezicht, sancties en regelgeving. Financiën ja, mensenrechten wellicht nog meer, vredeshandhaving zeker, terreurbestrijding, de verstopping van vluchtriolen bij belastingontduiking en een humane oplossing voor die stroom van vluchtelingen en migranten. De globalisering is er, maar is ons antwoord onverschilligheid of engagement?

Voor de christelijk sociale beweging geen gemakkelijk antwoord, want hoe vertaal ik dat anders dan in een persoonlijke gift, een handtekening op een kaart van Amnesty International en de juiste invulling in het stemhokje? Niet onbelangrijk. Misschien ligt hier ook juist wel een taak voor het CSC van bewustwording, bezinning, research en soms actie. Humanisering van het globaliseringsproces, want daar gaat het om, hoeft inderdaad niet gestold te worden in specifiek christelijke organisaties, maar het zal nooit een kans krijgen als het niet gedragen wordt in een klimaat van engagement, toekomstgerichtheid en diep besef van gelijkwaardigheid en lotsverbondenheid van alle mensen. De kernwaarden ook van onze beweging. Zo ben ik er

persoonlijk van overtuigd, dat de plotselinge en onverantwoorde terugval van de bestedingsruimte voor internationale solidariteit wel eens heel veel te maken zou kunnen hebben met het verder verdwijnen van die sociaal-religieuze noties uit onze politiek. Een van de voorstellen voor dat zo belangrijke voorbereidingsproces naar 2016 toe is dan ook speciale aandacht voor de relatie ethiek – economie, juist in mondiaal verband.

Maar ook hier is er meer. Als geen van de grote problemen thuis nog oplosbaar is zonder die mondiale dimensie erbij te betrekken, dan geldt dat zeker de bedreigde positie van middengroepen in ons eigen land. De middenklasse: enorm in opkomst in heel veel ontwikkelingslanden en de motor van economische groei. Maar dezelfde categorie staat onder grote druk in andere regio's, van de Verenigde Staten tot West-Europa. Deze ruggengraat van stabiele samenlevingen en democratieën wordt verzwakt, soms door een afwaardering van het publieke en semi-publieke ambt, soms door de financieel-economische ravages van de laatste jaren en denivellering doet, met name in de VS, de rest.

En dan is er die andere factor: dat verval van bestaans-en baanzekerheid. En niet zelden wordt dat banenverlies terecht of ten onrechte in verband gebracht met die globalisering, met die concurrentie uit de andere helft van Europa en vooral uit andere continenten. Het objectieve, statistische gegeven dat wij allen van de globalisering profiteren of kunnen profiteren vertaalt zich allerminst in één op een. We verdienen behoorlijk aan de export naar Polen, maar ik kan zomaar van de ene op de andere dag mijn vrachtwagenchauffeursbaan of zelfs mijn bestaan als tuinder onder de Poolse concurrentie verliezen.

In een pendant van 125 jaar geleden moet ook nu niet een antwoord gegeven worden van anti-globalisme, neo-isolationisme of het nastreven van de populistische utopie. Het gaat om de *verzoening* van die globalisering met een stabiele weerbare eigen samenleving. Dat is een kwestie van politiek, dat is een kwestie van scholing en opleiding en arbeidsmobiliteit en dat is een aantal gevallen ook een duidelijk pleidooi voor vangnetten. Op verschillende punten raakt dat aan onze eigen competenties en opdrachten, van het opkomen en soms onderhandelen rond een bepaald soort sociaaleconomisch model, tot een activerend vangnet. En het is vooral een gezamenlijk ontwikkelen van een visie op de toerusting van onze samenleving op die realiteit van de globalisering. Hier dreigt immers een nieuwe tweedeling in onze samenleving. Tussen de zelfredzamen die weten hoe ze van de globaliseringskansen kunnen profiteren en een, ja zeker, groeiende groep die gedisconnecteerd wordt, afhaakt, voor wie terecht en soms ten onrechte

globalisering alleen maar bedreigend is en hebzuchtig. Angst is hierbij een wijdverbreid fenomeen, en niet alleen bij de lagere middenklasse. Als concurrerende globalisering hand in hand gaat met het technologisch overbodig worden van zoveel ooit onmisbaar geachte functies, soms steeds hoger op de sociale ladder, dan is dat een fenomeen dat niet alleen economisch maar ook humaan vertaald moet worden. Wat is de toekomst van werk en de waardigheid van de werker in een tijdperk van de chinees, de robot en de supercomputer?

Die verzoening van globalisering met een kwaliteitsvolle eigen samenleving heeft ook nog een bijzondere sociale dimensie. Een dimensie die ons brengt bij wat weleens de kern van het CSC 2016 zou kunnen worden: hoe herbouwen we vitale lokale gemeenschappen in een tijdperk van individualisering en globalisering? Het is niet de noodzaak van een tegenbeweging, maar van evenwicht. Van de voormalige burgemeester van Hamburg, Von Dohnanyi, die sterk verbonden is met de Wereldraad is de uitspraak: vitale lokale gemeenschappen zijn de beste acceptatiebron voor dat hoge, verwegge globaliseringsproces.

b. En dan die andere grensoverschrijding, niet geografisch maar in de tijd.

Die verplaatsing van het toneel zal net als de globalisering integraal onderdeel moeten uitmaken van ons denken en handelen: de zorg voor *de integriteit van de schepping*. Op een markerende wijze heeft de Conciliaire Beweging op de grens van de tachtiger jaren, toen al, verzoening, gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping samen geprogrammeerd. In dit kwart eeuw is de onontkoombaarheid en de dwingendheid van dat denken en doen alleen maar duidelijker geworden. Van grondstoffen- uitbuiting tot vervuiling, van verval van biodiversiteit tot klimaatsverandering. De belastingen van de toekomst worden soms in wat moeilijk grijpbare berekeningen van triljoenen voor volgende generaties neergelegd. De schuld die wij maken en die zij moeten aflossen.

Is dat onderwerp van een toch op operationaliteit gericht Christelijk Sociaal Congres? Weinigen zullen ontkennen dat het vraagstuk duidelijk zijn contouren heeft op macro en privé niveau. Hoge nationale en internationale politieke beslissingen en overeenkomsten zijn hier aan de orde alsook privé gedrag. Die afgelopen vijfentwintig jaar hebben we een enorm bewustzijn bevorderd van het gegeven dat mijn individuele consumptie- productiebeslissingen in overeenstemming moeten zijn met de grote woorden over deze uitdaging.

Maar er is ook iets anders: het is juist het bedrijfsleven geweest dat in zijn vooral op duurzaamheid gericht maatschappelijk verantwoord ondernemen enorme verbeteringen tot stand heeft gebracht in de VS, en hier. Revolutionair soms. En daarmee ook het hart van het sociaal-economisch beleid rakend. En dat betekent ook veel voor onze eigen organisaties, in visieontwikkeling, in prioriteitstelling, in stimulering van voorzieningen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen, dat vooral in duurzaamheid vertaald wordt, is daarbij zeer geholpen met de pendant van maatschappelijke organisaties, die die wending ondersteunen. Bijvoorbeeld door een georganiseerde consumentenmacht. Natuurlijk zit niemand te wachten op een christelijke energiecoöperatie, maar ook hier moeten wij over de onverschilligheid en soms fatalisme heen present zijn, geëngageerd en verantwoordelijkheid nemend. Ik beschouw het als een belangrijke prioriteit voor het CSC dat wij een handelingsperspectief ontwikkelen ook op dit terrein voor onszelf, van onze organisaties, voor onze maatschappelijke, economische en politieke keuzes.

Dat heeft ook alles met die waardenreferentie te maken. Velen verwachten dat er deze zomer nog een grote encycliek komt over de opdracht van christenen om het beheer van de schepping duidelijk te interpreteren in de zin van bewaren. Bewaren en sparen. Een encycliek die vooral gericht zal zijn tegen de individuele en collectieve "culture of waste", de verspilling, de wegwerpsamenleving, die de zo onlosmakelijke kameraad lijkt te zijn geworden van welvaart. Dat er wel degelijk vertalingen mogelijk zijn van onze waarden, ook op het terrein van het milieuvraagstuk en het omgaan met schepping, in de vorm van bewegingen, instituties en voorzieningen bewijst een initiatief hier van bijvoorbeeld Pieper en Duffhues in "De waarden van het land,", of in de andere benadering van voedselproductie van iemand als Anselm Grün, of in de maatschappelijk of politiek zeer actieve beweging voor Catholic Rural life, met een beroep op Genesis. 28, dat het ons moet gaan om hoe we voor elkaar moeten zorgen, het land en "alle levende wezens die op de aarde zich bewegen". Daarmee ook het antropocentrische, dat zo dikwijls een blokkade is geweest voor een echt engagement op dit terrein, relativerend.

c. Handelingsperspectief dus. En daarmee kom ik op die derde grensverlegging in onze schouwburg: Europa.

Er zit iets paradoxaals in de relatie van Europa met de christelijk sociale beweging. Enerzijds is juist dat Europa tot stand gekomen mede als vrucht van waarden als verzoening, solidariteit vrijheid en gerechtigheid, een vrucht die ons zeer dierbaar zou moeten zijn, maar op onze congressen is het anathema. En dat betekent ook, dat we een beetje aan de kant staan en zwijgen tegen de krachten die dit grootse project weer willen afbreken. Maar zien we dan niet, dat de

gevoelens daarbij van angst, egoïsme, haat soms en buitensluiting en het niet willen verstaan van de tekenen van de tijd haaks staan op de kern van onze overtuigingen en waarden. Ik pleit ervoor om Europa wel systematisch een plaats te geven in onze studies, in onze congressen en zelfs in onze acties. Europa is voor ons middel en doel.

Doel: rechtvaardige, vitale gemeenschappen waarin mensen tot ontplooiing kunnen komen in waardigheid, ook dat ideaal is geen nationaal reservaat meer. De kwaliteit van onze samenlevingen zal Europees zijn of zal niet zijn. Velen in de wereld kijken gespannen toe of wij erin slagen om ook hier een nieuw evenwicht te bouwen tussen behoud van eigenheid, noem met identiteit, nationaal, regionaal en toch vorm gaan geven aan iets van een echte Europese identiteit, gebaseerd op verantwoordelijkheid en solidariteit. Nog één keer die vervreemding van Govert Buijs: die betrof ook heel nadrukkelijk Europa. Alleen als wij de eigenheid weten te verbinden met de gemeenschappelijkheid krijgen we dat alternatief op een melting-pot samenleving. Of in de woorden van de vroegere Ierse president Mary Robinson: de Ierse identiteit is juist sterker geworden door ons lidmaatschap van de Europese Unie. Eigen antwoorden op gezamenlijke problemen, van de multiculturaliteit tot de verstedelijking, van de jeugdwerkloosheid en arbeidsparticipatie tot de demografische problematiek. En vooral ook hier de vraag naar de positie van de middenklasse, het familiebedrijf en de opbouw van een weerbare, groene economie. Dat zijn economische waarden, dat zijn sociale waarden en het zijn vooral culturele gegevens.

Maar Europa is ook een middel. Als de agenda van onze beweging zich verlegt naar het globale en naar het generatie-overschrijdende, dan staan we inderdaad als nationale gemeenschappen tamelijk machteloos. Willen we een mondialisering van recht, solidariteit en vrede, dan is versterking van de multilaterale structuur onvermijdelijk en dat kan alleen als een verenigd Europa bondgenootschappen afsluit met andere machten in die wereld. En willen wij in onze inzet ten aanzien van klimaatsverandering en behoud van biodiversiteit, ten aanzien van een anders omgaan met schaarse goederen, bijvoorbeeld in een kringloop economie, en op al die andere economische terreinen die echte ommekeer tot stand brengen, ook dan zullen we dat thuis moeten doen in een combinatie met wereldwijde arrangementen. Europa als middel en doel; juist nu, nu we aan het grote derde hoofdstuk van Europa beginnen. Na de eenwording van 1957 en na de heling van 1989 zullen we de komende jaren dat nieuwe, weerbare pluriforme en verantwoordelijke Europa moeten gaan opbouwen. Een Europa, straks gereduceerd tot misschien 5% van de wereldbevolking, maar dat toch een duidelijke externe

medeverantwoordelijkheid voor het mondiaal welzijn op zich kan nemen. Vitaal ook, tegenover de klacht van vermoeidheid en veroudering, zoals Paus Franciscus voor het Europees Parlement zei.

Maar wat heeft de christelijk sociale beweging daarmee van doen? Hebben we niet genoeg met onszelf te stellen? 2016 is ook het jaar waarin de grote Europese Sociale Week hier, hier in Doorn, wordt gehouden. Wat nodig is als soms wat demagogisch wordt gesproken over het Europa van de multinationals, dan moet onze inzet zijn óók een Europa van een krachtig maatschappelijk middenveld. Als over Europa gesproken wordt als over een *leeres Einwanderungsgebiet, ohne eigene Werte*, dan zullen wij met die Europese sociale beweging, met denktanks en cursussen en seminars de kenmerkende referentiewaarden in dat Europese publieke debat moeten inbrengen. En als op heel de wereld tot op Wall Street de vraag gesteld wordt: is er een alternatief op een van ethiek weg gegroeid marktdenken, dan moeten wij met alle kracht, alle denkkracht, ons nu zetten aan die vraag naar de contouren van een sociaaleconomische en ecologische markteconomie van de 21e eeuw. En als in vrijwel alle Europese landen die trits van demografie, technologische werkverdringing en globalisering de sociale arrangementen onder druk zet, dan zijn wij geen knip voor onze neus waard als wij niet willen meedenken en meewerken aan de reconstructie van een nieuw evenwicht tussen toekomstgerichtheid, eigen verantwoordelijkheid en solidariteit. De christelijk sociale beweging zal die drie grensoverschrijdingen dus volledig moeten integreren. En dat is mentaal en inhoudelijk een geweldige opgave, bovenop het bewustzijn van de kanteling van de tijd!

3) *Voorstellen en Vragen.*

Als we nu in 2015 naar dit nieuwe theater, naar deze stage kijken, dan is toch de kern van de sociale kwestie geworden die verbroken relatie van de mens met zijn medemensen, met zijn instituties, met de schepping en - voor wie daarop aanspreekbaar is - met haar of zijn Schepper. Sommigen, verder weg op dat toneel, beter gezegd zo'n anderhalf miljard mensen, zullen de sociale kwestie ervaren in termen van armoede en uitbuiting, dezelfde als 125 jaar geleden. En elders op de stage tekenen zich slechts de schimmen af van de nog ongebornen, die straks zullen moeten proberen te overleven op de overconsumptie en overproductie van onze dagen; en hier, hier zien we dat verbroken evenwicht vooral in de angst voor toekomst, in de vervreemding van de eigen menselijke omgeving, in de kern misschien in het gebrek om het eigen leven in relatie met anderen te kunnen duiden, in de opgave ook de vrijheid te herstellen tegen systemische dehumanisering én het verlies aan die andere vrijheid ook om het leven echt in te richten volgens eigen keuzes en maatstaven, ook tegen heersende culturele trends in. De christelijke sociale beweging moet hier, in Europa en wereldwijd werken aan het herstel van "de horizon van de hoop". Of in andere meer architectonische woorden: "het herstel van het algemeen welzijn als richtsnoer voor onszelf, onze verbanden, onze politiek en onze internationale samenwerking".

Grote woorden, en hoe zit het dan met de concrete keuzes, de acties, de handelingsperspectieven. We denken, dat dat voor onze organisaties duidelijke consequenties heeft, maar wij zijn het zelf, gezamenlijk die die keuzes moet maken.

- Veel meer aandacht en ruimte voor het waardendebat: wat zijn de grote referentiewaarden, waaraan we ons handelen en onze sociaal politiek actie moeten meten. En hoe vertalen we die in een coherente visie waardoor weer dat ideaal van vitale menselijke gemeenschappen in zicht komt, over de armoede heen soms, de overexploitatie en het gedwongen worden in tredmolen van systeem en cultuur. En waar communicatie en kennis van onze waarden en motieven en idealen zo gemakkelijk verdrongen wordt in de kakofonie van het sensationele en het actuele, moeten we voor visieontwikkeling en vorming ook juist nieuwe voorzieningen scheppen. Dat is het gebod van het uur.
- Maar dat betekent ook een andere vorm van sociale actie. Hadden wij een natuurlijke neiging om onze engagementen ook te verbinden met eigen instituties en voorzieningen - dat is niet

voorbij - maar dat moet aangevuld worden met een *present zijn* in de frontlinies waar de nieuwe evenwichten gebouwd en hersteld worden. Waar doet de samenleving het goed? Waar ontspoord ze? Present zijn in de samenleving, de onverschilligheid en de onmacht voorbij. Dat betekent wel dat we faciliteiten, stimuleringen en soms zelfs een strategie voor dat present zijn moeten ontwikkelen in andere organisaties en bewegingen.

- En dan dat andere punt dat al enige tijd in discussie is: kunnen wij ieder vanuit ons eigen honk toch de lijnen daarvan overschrijden en daar waar nodig en het meerwaarde heeft tot gezamenlijke actie komen. “Deel je bedoelingen” zeiden we. Een voorbeeld: het is prachtig als we zien hoeveel initiatieven er in die Lage Llanden ondernomen worden om humaniteit en hoop te herstellen, en die moeten zeker niet in een hiërarchisch verband ondergebracht worden. Maar ze kunnen ongelooflijk veel meerwaarde krijgen als dat individuele initiatief verbonden wordt bijvoorbeeld met een diaconale instelling, of als er een mobilisatie optreedt van onze organisaties in gezamenlijkheid om een strategisch antwoord te formuleren op de revolutionaire ontwikkelingen in overdracht en vorm van de sociale zekerheid zoals we die nu meemaken. En denk aan de verwante vragen uit de zorgsector en het onderwijs naar de wijze waarop we in een cultuur van efficiëntie en voorrang voor het materiële toch waarden kunnen communiceren en misschien zelfs ruimte voor het spirituele scheppen.
- Tot slot is er nog iets anders, dat ook tot de hedendaagse realiteit, althans hier, behoort. En dat is de noodzaak om onze inbreng in het publieke debat en onze sociale acties wél te laten doorklinken en er wél ruimte voor te vragen. Als één van die trends in onze samenleving en cultuur is om religie op te bergen achter de voordeur, dan moet onze reactie niet zijn een nostalgie naar de tijd toen we een dominante positie in dat maatschappelijk debat hadden. Maar dan moeten we met de voormalige aartsbisschop van Canterbury, Rowan Williams, zeggen, dat de kracht van onze overtuigingen en argumenten versterkt en verdiept moet worden en zó moet doorklinken in de publieke ruimte als meerwaarde en als alternatief, voor mijn part als tegenkracht.

En dat geldt ook de mij dierbare Johannes-passage: “het zijn uw daden waaraan gij herkend zult worden”. Dat bevestigt ook, dat onze nieuwe agenda geen concurrentie of verdringing is van onze bestaande, dikwijls unieke engagementen, voor de gemarginaliseerden, de hulpafhankelijken, de wanhopigen en de mensen, die niet geteld en geacht zijn, zonder naam of zonder papieren.

Verschuivingen, veranderingen. Concrete vragen aan u om op die vier punten nadere invulling te geven. In ieder geval willen wij u nu ook een menukaart meegeven van onderwerpen die ons inziens in de komende 15/16 maanden nadere aandacht verdienen in de vorm van conferenties en seminars.

- Daar is op de eerste plaats de grote vraag naar herstel van de relatie ethiek en economie. Op het onderdeel ethiek en financieren zal een voorzet worden gedaan op 15 april in een conferentie in de Eerste Kamer waar juist vanuit dit perspectief de hoofdinleiding zal worden gehouden door dr. Steven Vanackere, voormalig Minister van Financiën van België.
- Sociaal pionierschap en institutionele inbedding – we hadden het er al over - zou een ander thema kunnen zijn.
- Transitie en transformatie in de sociale zekerheid en de rol van christelijk maatschappelijke organisaties.
- Humane, integrale ecologie in de traditie van de Wereldraad van Kerken, in die van Teilhard de Chardin maar ook in de contouren van de nieuwe, komende Pauselijke Encycliek behoort zeker in onze kringen tot de categorie van nog te verrichten huiswerk.
- En ja, humanisering van het globaliseringsproces en de post 2015 agenda, als nieuw kader.
- En ook kunnen wij niet om een toekomst beschouwing heen van welke revolutionaire technologische ontwikkelingen ons in de komende 20 à 30 jaar te wachten staan en wat dat betekent economisch, sociaal maar ook ethisch. Waar artificiële en menselijke intelligentie elkaar ontmoeten of beconcurreren, waar sleutelen aan de menselijke natuur genezend of muterend is; wat werk betekent en opleiding daarbij, wanneer zoveel letterlijk ons uit handen wordt genomen?

Wat de keuzes van de onderwerpen ook zijn, en we moeten snel de hand aan de ploeg zetten, wij zullen ze nooit top-down kunnen uitvoeren en als ons het subsidiariteitsbeginsel iets waard is, dan zullen in uw kring de voortrekkers en uitvoerders zich moeten presenteren.

En toch is dat niet alles, ik kan het nog maar tastend en zeer onvolledig onder woorden brengen. Maar de doorslag, of ons CSC verrassend aanwezig zal zijn in onze samenleving zit niet alleen in het uitspellen van wat onze waarden zijn en het opstellen van een agenda van actie.

Het gaat veel meer om een mentaliteit, een houding een cultuur. Sommige gebruiken daarvoor de term compassie. Bewogenheid of zoals Kardinaal Turksom het zei refererend aan moeder Teresa

het zei: “een instelling van meelevendheid is veel overtuigender dan welsprekendheid en vertogen”.

En daarom ook die zeven uitgangspunten in het contourendocument:

- Radicaliteit in haar fundamentele kritiek en haar fundamentele vernieuwing tegen cynisme en noodlot denken;
- Maar dat samen met het verstaan van de tekenen van de tijd, ook met een kritische zelfreflectie op de geschiedenis van de christelijk sociale beweging;
- En niet toegeven aan die verleiding om een eigen nieuwe toekomst ideologie als alternatief te formuleren; onze acties zijn ook reacties op telkens verrassend nieuwe ontwikkelingen;
- Maar wel acties die een christelijk sociaal mensbeeld van verbondenheid, van de mens als zorgdrager en niet als egotripper als uitgangspunt hebben;
- Waarbij humanisering, vervolmaking van de schepping en het koesteren van de aanwezige levenskracht in de natuur onze idealen zijn die moet leiden tot het cultiveren van vitaliteit in verschillende verbanden;
- Maar dat kan alleen als we echt geloof hebben in de vernieuwing, tegen het cynisme in met de kracht en de warmte van de hoop;
- En dat alles niet in termen van schema's en agenda's, maar ook in het gevoel van onderlinge verbondenheid, van solidariteit.

Zo moeten we ook die andere kant van de vervreemding en het doorsnijden van banden van burgers met naasten en de schepping. En dat in wezen neerkomt op het feit dat mensen hun verantwoordelijkheid voor hun eigen ontwikkeling is ontnomen of zich hebben laten ontnemen. Hier mogen mensen niet langer object zijn puur van het bereiken van door anderen gestelde doelen of van politieke maakbaarheidsinterventies; ginds niet slachtoffers van de uitsluiting en de onderdrukkingskracht of het cynisme van heersende structuren en samen niet de speelbal van anonieme processen van globale interdependentie en sturingsloze milieubelasting.

Voor ons het ideaal van de menselijke persoon, die verantwoordelijk is voor zijn eigen ontwikkeling en voor de toekomst van zijn geslacht. De persoon die tegen de vervreemding in nieuwe banden, nieuwe verbondenheid schept: met zijn medemensen in vitale krachtige gemeenschappen, met zijn economie als medeschepper en medeactor, met zijn cultuur in vrije en op waarden gebaseerde keuzes, met zijn politiek van rechtvaardigheid en ontplooiing, met zijn schepping niet alleen van bewerken maar ook van het bewaren. En voor velen van ons ook ruimte en koestering van de relatie met de Schepper.

En daarbij wetend, dat we niet alleen zijn, want dat op onverwachte wijze dikwijls de goedheid van de Schepper zichtbaar wordt in ontelbare getuigenissen van bekering en hoop, ook in een samenleving en cultuur als de onze, die bij eerste aanblik gekarakteriseerd wordt door het niet idealistische, het harde, het functionele.

Zo worden we, beste vrienden, een congres in die andere betekenis van het woord. Niet die ene happening per jaar, maar van een verbindende, permanente samenspraak en samenwerking, in ieders verantwoordelijkheid, maar op basis van gemeenschappelijke zorg en gemeenschappelijk perspectief van een cultuur van hoop! Dit moet ons uitzicht zijn naar de zomer van volgend jaar!